

Luciano Cau studeerde en promoveerde in Engeland. Momenteel doceert hij aan de universiteit van Cagliari, op Sardinië. Daarnaast adviseert hij bij de ontwikkeling van havens en van infrastructuur.

Eilanden hebben de mens altijd gefascineerd en hebben bijgedragen aan het ontstaan van mythen en sprookjes. Vanwege hun uitzonderlijke historische en geografische kenmerken zijn zij ook voor onderzoekers een blijvende bron van interesse. Zij zijn tevens laboratoria van ontwikkeling vanwege het scala aan moeilijkheden en kansen dat ze bieden. 'Eilanden' zijn niet makkelijk te definiëren. Aan het begrip kleven zowel morfologische als biologische als economische en culturele aspecten. Er zijn 'eilanden' die niet omringd zijn door water maar door land: oases in woestijnen, groeipolen in onontwikkeld land, etnische en sociale enclaves. Eilanden verschillen van elkaar in de mate van afzondering, afhankelijk van de relatieve lokatie, klimaat en morfologie. Eilanden en hun problemen en karakteristieken zijn afhankelijk van de aanwezigheid en *efficiency* van transportsystemen.

Ontwikkeling is ook een moeilijk te bevatten begrip. Een verhelderende definitie is geleverd door J.R. Boudeville: "Groei is vooral een toename in geproduceerde hoeveelheden; ontwikkeling is groei plus een positieve verandering in productietechnieken en consumentengedrag; vooruitgang is ontwikkeling plus vermindering van sociale spanningen tussen groepen binnen een samenleving" (Boudeville, 1966: 168-9). Ontwikkeling wordt in gang gezet door de introductie van innovaties die de sociaal-ruimtelijke systemen echter zowel kunnen integreren als desintegreren.

Verskillende combinaties van kenmerken als isolering en grootte maken eilanden tot een

Eilanden, ontwikkeling en toerisme

heterogeen fenomeen. In de Derde Wereld bieden eilanden meestal betere levenscondities dan het vasteland, een erfenis van de kolonisatie die het eerst plaatsvond op de eilanden. In Europa of oostelijk Canada zijn eilanden gewoonlijk minder ontwikkeld dan het nabijgelegen vasteland vanwege hun geïsoleerde en perifere ligging. Er zijn weinig doch belangrijke uitzonderingen van eilanden of archipels die functioneren als economische centra, zoals Groot-Brittannië en Japan. Eilanden zijn open systemen met een vaak onstabiel evenwicht: de balans van de relaties tussen hun bevolkingsgroepen, natuurlijke hulpbronnen en verbindingen met de rest van de wereld is erg makkelijk te verstoren door externe invloeden zoals epidemieën en koloniale invasies.

Eilanden zijn over het algemeen kwetsbaarder voor koloniale overheersing dan gebieden op het vasteland. Eilanden buiten de kust worden vaak gekoloniseerd om van daaruit het dichtstbijzijnde vasteland te bezetten (bijvoorbeeld Mombassa, Kenia; Gorée, Senegal). Andere eilanden zijn strategische punten voor militaire controle van de wereldzeeën (bijvoorbeeld de Falkland-eilanden; Diego Garcia). Waar de omstandigheden het toelieten, vervingen monocultuurplantages van exportgewassen (wijn, bananen, suiker, cacao, thee, koffie, enzovoorts) de bestaande autarkische landbouw. Deze exportgewassen maken meestal deel uit van goederenketens waarbij de prijs bepaald wordt door de mondiale vraag. Dit maakt eilanden kwetsbaar voor veranderingen op de wereldmarkt. Er heeft een zekere diversificatie tussen eilanden plaatsgevonden: New Caledonia en Bougainville hebben zich toegelegd op de productie van erts, terwijl er op de Kaaimaneilanden een concentratie van financiële diensten is. Binnen eiland-economieën gelden vaak door de specifieke lokale omstandigheden beperkingen voor het diversificeren van de economie. Desondanks hebben veel eilanden een voortvarende economische ontwikkeling doorgevoerd. Niet zelden lag toerisme aan deze positieve ontwikkeling ten grondslag.

Diverse eilanden hebben zich kunnen ontwikkelen als toeristen-economieën door een combinatie van gunstige omstandigheden als het klimaat, het landschap en vaak ook belastingvoordeeltjes (bijvoorbeeld Capri, Hawaii, Fuji). In Appletons bewoordingen zijn eilanden de verwezenlijking van het natuurlijke vluchttoord: eilanden kunnen tegemoet komen aan de nostalgische vraag naar het idyllische oorspronkelijke bestaan en schijnen een alternatieve, meer ecologisch verantwoorde, simpele en vredige manier van leven te kunnen bieden, die al tijden verdwenen is uit de Westerse maatschap-

pij. Er zijn echter ook nadelen van toerisme als inkomstenbron: toerisme wordt in veel gevallen exogeen bepaald en bij een intensivering van de toeristenindustrie dreigt een nieuwe monocultuur. Belangrijke toeristenorganisaties als Club Med bieden *all-in* vakanties in eigen verblijven die ook bevoorrad worden vanuit elders, waardoor geen belangrijke economische links worden gerealiseerd met de lokale economie. Om het de toeristen naar de zin te maken, worden op veel Caribische eilanden historische stadjes omgevormd tot schoongeveegde enclaves. De relatieve afname van het massatoerisme ten gunste van een postfordistische, meer gesegmenteerde, individualistischer en flexibeler soort toerisme heeft samen met een wereldwijde doorbraak van het toerisme en de zoektocht naar nieuwe, ongerepte lokaties geleid tot een uitbreiding van bestemmingen naar de steeds verder verwijderde en perifere eilanden. Het risico bestaat dat hun enige rijkdom hierdoor beschadigd wordt: de natuurlijke kwaliteiten waar het toerisme van afhankelijk is. Bij veel eilanden is sprake van een landdegradatie door overproductie van de landbouw en van kuststroken die verpest worden door ongevoelige planning (voor zover er al sprake is van planning). Vernietiging van schaarse kwaliteiten is per definitie niet duurzaam. Op eilanden met een hoge importquote vloeien de inkomsten uit het toerisme weg voor een significante *multiplier* is ontwikkeld. Aan het eind van de jaren tachtig, terwijl Groot-Brittannië een inkomensmultiplier van 1.72 liet zien voor elke geldeenheid uit het toerisme, hadden kleinere en minder ontwikkelde eilanden aanzienlijk lagere multipliers (Mauritius 0.96, Solomon-eilanden 0.52, westelijk Samoa, 0.39).

Eilanden zullen alternatieve wegen naar ontwikkeling moeten vinden, waarbij de economie gediversifieerd wordt door strategieën te volgen die gericht zijn op lokale natuurlijke en menselijke hulpbronnen. Het op verschillende niveaus verbinden van landbouw, toerisme en transport zou een belangrijk doel moeten zijn, met aandacht voor gepaste innovaties. Investeren zouden training, onderzoek, planning en marketing moeten ondersteunen in deze sectoren. Endogene ontwikkeling is een langdurig proces en snelle oplossingen hebben nooit gewerkt, met name op eilanden waar de tijd wordt gemarkeerd door eb en vloed.

Boudeville, J.R. (1966), *Problems of regional economic planning*, Edinburgh, Edinburgh University Press.